

Poročilo s fronte

Scenarij za informans

Na podlagi resničnih pričevanj enaindvajsetih avtorjev in avtoric, ki želijo ostati anonimni, spisale: Simona Hamer, Jera Ivanc, Kim Komljanec in Simona Semenič
Združenje dramskih umetnikov Slovenije

Enota Dramske pisateljice in pisatelji Združenja dramskih umetnikov Slovenije od leta 2018 aktivno deluje na področjih izboljševanja ustvarjalnih okoliščin, delovnih pogojev in pogodbenih razmerij, širjenja izobraževalnih in poklicnih priložnosti, obveščanja in ozaveščanja javnosti in članstva ter na drugih s sodobno slovensko dramatiko povezanih področjih.

V pričujočem *Poročilu s fronte* želimo opozoriti na prepogosto neprofesionalen in ignorantski odnos gledaliških poustvarjalcev – moški spol je v celotnem prispevku uporabljen kot generični spol – do sodobne slovenske dramatike in dramskih avtorjev v slovenskem gledališkem prostoru. Primere dobrih praks smo tako namenoma izpustili. V prispevku so uporabljene resnične izkušnje enaindvajsetih nagrajevanih in uprizarjanih avtorjev. Njihova pričevanja so anonimizirana.

Zvonček.

Prolog

DRAMATIK: Pišeš.

DRAMATIK: Pisati zna vsak, nauči se že v prvem razredu osnovne šole. Ampak pisanje dramatike, no, zahteva posebne veščine. Ni toliko pisanje, je bolj zgoščevanje.

Fino tkanje.

DRAMATIK: Pišeš.

DRAMATIK: Mesece in mesece se poglobljaš v like, situacije, dogajanje.

DRAMATIK: Razmišljaš o kontekstu, podtekstu, sporočilu.

DRAMATIK: O formi, jeziku, strukturi.

DRAMATIK: O uprizoritvenem segmentu.

DRAMATIK: Pišeš.

Popravljajš.

Piliš.

Brusiš.

DRAMATIK: Ko je tekst končan, ga pošlješ v gledališče.

DRAMATIK: Potem čakaš.

DRAMATIK: Čakaš.

DRAMATIK: Čakaš.

DRAMATIK: Pošlješ prijazen opomnik.

DRAMATIK: Čakaš.

Kakofonija: Pišem, brišem, se poglobljam v like, čakam, popravljam, čakam, pišem, čakam, razvijam misel, čakam, dodajam, pišem, čakam ...

Titulacija s kartončkom, na katerem piše »Umetniški vodja«.

Kako se odzvati

Podajanje kartončka:

UMETNIŠKI VODJA: Se ne odzoveš.

UMETNIŠKI VODJA: Se odzoveš in obljubiš, da boš besedilo prebral.

UMETNIŠKI VODJA: Se odzoveš. Po pol leta ali več besedilo zavrneš. Brez argumentov, za te nimaš časa.

UMETNIŠKI VODJA: Se z avtorjem dobiš na sestanku in mu pojasniš svojo umetniško vizijo:

Veš, jaz, ko dobim v roke tekst, se odločam instinktivno:

Takoj vem, ali je Mhm ali M-m.

PROJEKCIJA:

»Gledališča se lažje odločijo za režijski koncept, režijsko idejo, predelavo, vizijo ali projekt, kot pa da bi poskusila tvegati z besedilom slovenskega dramatika. Slovensko gledališče se premalo zaveda, da ko ne goji domače, nacionalne dramatike, ni nič drugega kot gledališka produkcija, pravo duhovno moč dobi šele z uprizarjanjem izvirnega, slovenskega dramskega pisanja.«

Vinko Möderndorfer, Dnevnik (15. julij 2014)

Zvonček.

DRAMATIK: Slovenski dramatik pri telefonu, prosim?

Naročilo dramskega besedila

UMETNIŠKI VODJA: Bi šlo v dveh mesecih?

UMETNIŠKI VODJA: Rabim eno žensko zasedbo.

DRAMATIK: Kakšen napotek?

UMETNIŠKI VODJA: Ne, ne. Samo, da ne bodo igralci goli.

UMETNIŠKI VODJA: A lahko brez tistih tvojih didaskalij?

PROJEKCIJA:

»Sodobna slovenska dramatika postaja podporni steber gledališča in izgublja svojo avtonomno izrazno in umetniško moč. Teksti avtorskih projektov načeloma nimajo intence po literarni objavi, hkrati pa gledališča naročajo dramska besedila pri avtorjih, ki jih sama izbirajo in jim pogosto določijo tudi temo ali način obdelave nekega materiala. S tem se, kot že rečeno, dramatiku odvzema polnost avtorske funkcije, ker postane izvajalec in ne neodvisni ustvarjalec.«

Anja Radaljac, LUD Literatura (4. december 2015)

DRAMATIK: Ob naročilu ne dobim nobenih navodil, razen zagotovila, da lahko pišem, o čemerkoli želim, besedilo oddam do roka, določenega v pogodbi, nato pa mi vodstvo noče izplačati honorarja, češ da to ni to, kar so pričakovali.

DRAMATIK: Režiser me povabi, da naredim dramtizacijo. Gledališču dostavim koncept in spišem utemeljitev projekta za MK, do sestanka z direktorjem pa nikakor ne pride. Ne odgovarja na maile. V gledališču mi zagotovijo, da bodo pogodba in postavke v njej jasne, ko se začnejo vaje. Besedilo je skoraj končano, režiser je zadovoljen, do začetka vaj nas loči nekaj tednov, ko izvem, da zaradi neurejenih avtorskih pravic za uporabo izvirnika moje dramtizacije ne bodo sprejeli. Brez pogodbe ne morem nič.

Zvonček.

Sodelovanje z režiserji, dramaturgi in umetniškimi vodji med procesom pisanja

DRAMATIK: Sodelovanja ni.

DRAMATIK: Čeprav je ves čas jasno, kdo bo režiral moje novonastajajoče besedilo, me režiser niti enkrat ne povabi na sestanek, ne komentira končne verzije besedila, niti se name ne obrne med procesom vaj.

DRAMATIK: Globoko v procesu pisanja, pred oblikovanjem zadnje različice, se dobim z režiserjem. Ko pridem na sestanek, ima pred seboj odprt tekst na prvi strani. »Nisem še prebral,« reče. »Daj mi pet minut.«

DRAMATIK: Režiser hoče brati že vse osnutke in prve verzije prizorov in se vmešavati s svojimi idejami in popravki. Njegovo nerazumevanje kreativnega procesa vodi do zmede in nelagodja.

DRAMATIK: Režiser me povabi na sestanek, da bi se pogovorila o mojem tekstu. Polovico sestanka mi razlaga o nekem drugem tekstu, ki ga je res želel delati, pa ga direktor ni sprejel, potem se pogovarjava o tem, kako nikjer ne dobi za delat. Potem je sestanka konec.

DRAMATIK: Režiser mi pove, da želi v krstni uprizoritvi črtati eno izmed zgodbovniških linij, ker ga ta del ne zanima. Prav tako ga ne zanima moja obrazložitev strukture, dramaturgije in ideje teksta.

DRAMATIK: Gledališče odkupi besedilo za dvajset igralcev, za veliki oder, nato pa postavijo na malem odru, s štirimi igralci.

DRAMATIK: Za gledališče sem po naročilu napisal besedilo, v katerem ima pomembno vlogo zbor. Zbor je brez pojasnila iz uprizoritve izostal.

DRAMATIK: Napišem kratko dramo, monolog, katerega osrednji smisel je, da je dramska oseba sama. Ko oddam besedilo, se ponudim, da lahko po potrebi besedilo dopišem, spremenim, sodelujem pri črtanju ... Nihče me ne pokliče, mi ne piše, nihče niti ne potrdi, da so oddano besedilo prejeli. Vaje se začnejo in končajo. Poustvarjalna ekipa v procesu vaj v monolog doda še eno osebo.

PROJEKCIJA:

»Če dramsko besedilo zares zaživi šele v uprizoritvi, prej pa ostaja mrtva črka na papirju, kot trdijo neke teorije, je odgovornost ustvarjalcev predstave in vodij gledališč tolikanj večja: kadar besedilo do nespoznavnosti zmrcvarijo, izženejo z odra ali nadomestijo s svojimi *nebulozami*, *mu ne dopustijo do življenja, ga torej pokončajo, še preden se je začelo. Ali se to zgodi zaradi režiserjeve (in še kogaršnje?) samozagledanosti in s tem občutka vsemogočnosti ali iz njegovih stisk in ustvarjalnih blokad (ali iz obojega, saj so si zadeve močno blizu), pravzaprav ni pomembno, važno se mi zdi, da bi se to dogajalo čim manjkrat in čim manj načrtno. Manj »motivov«, več besedil! Kar pomeni: več zavezujočega in manj poljubnega.«*

Aleš Berger, Delo (25. oktober 2016)

Zvonček .

Prva vaja

DRAMATIK: Pozabijo me povabit.

DRAMATIK: Mene tudi.

DRAMATIK: Jaz prvi dve vaji vodim sam, ker ima režiser druge obveznosti.

DRAMATIK: Sedim za mizo na prvi (in svoji zadnji) vaji. Nihče si me ne upa pogledat v

oči. Po uvodnem govoru režiserja besedo predajo meni, da povem, kako je besedilo nastajalo. Nihče me nič ne sprašuje o podrobnostih, nekako je čutiti, da si vsi želijo, da bi čim prej zapustil prostor. Gledajo v besedila, eni šilijo svinčnike, nekateri rišejo rožice, drugi pogledujejo na ekran telefončka. Počutim se odveč, nezaželen. Morda jih je le strah, pomislim, morda imajo le tremo pred mano. Saj razumem, pisci smo težki, morda se bojijo, da jim ne bi dovolil delati črt, da bi jim delal težave, morda jim ne bi hotel dovoliti preoblikovati celote ... Toda saj smo ljudje gledališča, saj vemo, da ima oder svoje zakonitosti, da so nekatere reči neobhodne ... Zakaj me nihče nič ne vpraša?

PROJEKCIJA:

»V Sloveniji že nekaj časa prevladuje izrazito režisersko gledališče. Zanimivo je, da režiserji večinoma jemljejo klasične tekste in jih potem na novo napišejo in reinterpreterirajo. Tako nastane besedilna osnova za enkratno uporabo, kipa ji hrbet krije klasičn predloga. Enkrat bi se bilo zanimivo vprašati, zakaj je tako? Kratko pri tem na žalost vleče sodoben dramski tekst.«
Alja Predan, Sobotna priloga (16. oktober 2015)

Zvonček.

Vaje

REŽISER: Tekst ne funkcionira.

DRAMATIK: Kaj, a jezikovno?

REŽISER: Ne, ne, v celoti. Čim smo šli v prostor, mi je postal jasno, da ne funkcionira. Nič se ne zgodi.

DRAMATIK: No, kar precej se zgodi.

REŽISER: Glej, ne funkcionira. Mi smo to probal in ne gre.

DRAMATIK: Kaj ste probal?

REŽISERKA: Ja, tko, v prostoru.

DRAMATIK: Aha. A to na obeh vajah prejšnji teden?

REŽISER: Ja. Dva dni smo se matral, pa ne funkcionira.

DRAMATIK: Kaj pa –

REŽISER: Glej, dej ti napiš to ... mal drgač. Ker na papirju je men dobr zgedal, vse super.

DRAMATIK: A ko si prebral, si nisi predstavljal, kako bi to v prostor postavil?

REŽISER: Sej se ne da. Ne funkcionira.

DRAMATIK: Aha. Ampak jaz sem to mesece in mesece –

REŽISER (ga prekine): Ne funkcionira.

Pavza.

DRAMATIK: Kolk vaj si rekel, da ste imel?

DRAMATIK: Med procesom vaj me zasedejo v vlogo hvaležnega mrtvega avtorja in tako nimam stikov z ekipo.

DRAMATIK: Tudi jaz ne. Čeprav se ponudim, da me lahko kadarkoli pokličejo, da lahko še kaj popravim, da sem jim na razpolago ...

DRAMATIK: Režiser me pokliče po drugi vaji in prosi, naj znano pesem v tujem jeziku, ki sem jo v tekstu uporabil kot citat, prevedem v slovenščino. Dramaturgu in režiserju pošljem dolgo obrazložitev, zakaj tega ne morem storiti, in ponudim nekaj smiselnih dramaturških rešitev. Odziva ni.

PROJEKCIJA:

»Zakaj sem moral gledati osebne zgodbe in zraven poizkušati doumeti, kaj stoji za tem dejstvom, da ne gledam samo napisanih zgodb, ki so mnogokrat bolj zanimive od dopisanih? (Nismo vsi dramatik, žal.)«

Jurij Drevenšek, Večer (13. marec 2021)

Zvonček.

Tiskovine, promocija in novinarska konferenca

DRAMATIK: O tiskovki berem v medijih.

DRAMATIK: Jaz tudi.

NOVINAR (nasmevano pristopi): In vi ste?

DRAMATIK: Avtor besedila ...

DRAMATIK: Novinar se obrne in odide.

Izkupiček: pet intervjujev z igralci, v katerih jim avtorstvo novinar položi v naročje. Med drugim jim postavi vprašanje:

NOVINAR: Kdaj se je porodil lik ...?

DRAMATIK: V objavah krstne uprizoritve na družabnih omrežjih me gledališče ne navaja kot avtorja.

DRAMATIK: V programski knjižici je kup napačnih informacij o vsebini teksta.

DRAMATIK: V gledališkem listu ni nobenega prispevka, ki bi se ukvarjal z mojim tekstom, vsi avtorji pišejo o izvorni zgodbi, ki pa je bila zame zgolj izhodišče za ponoven premislek.

DRAMATIK: Na podelitvi nagrade predstavi navedejo zgolj ime režiserja.

DRAMATIK: V oddaji o gledališču na nacionalni televiziji v napovedi krstne uprizoritve kot avtorja ne navedejo dramatika, ampak režiserja. Stanovsko društvo večkrat opozori na nepravilnost, vendar brez učinka.

PROJEKCIJA:

ZAKON O AVTORSKI IN SORODNIH PRAVICAH

118. člen

(1) »Izvajalci« pomenijo igralce, pevce, glasbenike, plesalce in druge osebe, ki igrajo, pojejo, podajajo, deklamirajo, nastopajo, interpretirajo ali drugače izvajajo avtorska ali folklorna dela.

(2) Za izvajalce po prejšnjem odstavku se štejejo tudi režiserji dramskih predstav, dirigenti orkestrrov, vodje pevskih zborov, oblikovalci tona ter varietejski in cirkuški umetniki.

Zvonček.

Generalka

DRAMATIK: Me ne povabijo.

DRAMATIK: Mene tudi ne.

DRAMATIK: Na generalki vidim, da so sčrtali 40 % mojega besedila, ne da bi se kdo o tem posvetoval z mano; še dobro, da sem šel na generalko, sicer bi me na premieri kap.

DRAMATIK: Po generalki napišem pesem z naslovom:

GLEDALIŠKA TEORIJA SI PRIZADEVA, DA BI DRAMATIKA NADOMESTILA Z GLOBALNIM SUBJEKTOM, KOLEKTIVNIM IZJAVLJALCEM, SVOJEVRSTNIM EKVIVALENTOM ZA PRIPOVEDOVALCA V ROMANESKEM BESEDILU.

igralka se slika

režiser vpije

pisatelj joka

Zvonček.

Premiera

Si nadenejo širok nasmešek:

DRAMATIK: Na premiero nisem šel, niso me povabili.

DRAMATIK: Pozabijo me povabit na premiero, zato jih kličem, se predstavim in prosim za gratis vstopnico. Blagajnik me vpraša: Kdo pa ste vi?

DRAMATIK: Šele na premieri vidim, da so sčrtali precejšen kos besedila, spremenili dramaturgijo in tako izmaličili idejo teksta.

DRAMATIK: Povabljen sem k pisanju dramatizacije. Režiser rabi pol leta, da prebere roman, in tri mesece, da prebere mojo dramatizacijo, na katero nima pripomb. Nato se med procesom vaj očitno odloči, da ga zanima bolj »raziskovalen« pristop. Šele na premieri vidim, da na odru ni moja dramatizacija, ampak napaberkovano tekstovno skrupucalo, polno osnovnih dramskih in gledaliških napak – kot avtor te katastrofe pa sem še vedno naveden jaz.

DRAMATIK: Pozabijo me poklicat na poklon.

DRAMATIK: Mene tudi.

DRAMATIK: Tudi mene.

DRAMATIK: Isto. Ampak še dobro.

DRAMATIK: Fotograf slika ekipo. Pristopim, a me spodi stran.

DRAMATIK: Na svojo veliko srečo se premiere nisem mogel udeležiti in sem prišel šele na prvo ponovitev. Prišel sem s partnerko, ki me je morala že po prvih minutah vleči nazaj na sedež in miriti, saj od moje dramatizacije ni ostalo popolnoma nič. Še hujše je bilo to, da ni popolnoma nič ostalo niti od proznega izvornika. Ko je bilo predstave končno konec, je sledil aplavz, po katerem so mi znanci čestitali in me hvalili. Bilo je res za znoret in je še najbolj spominjalo na kakšne res neprijetne sanje. Edina srečna okoliščina pri vsem skupaj je bila ta, da je bila moja dramatizacija objavljena v gledališkem listu. Pa seveda tudi ta, da režiserja ni bilo blizu in da ga tudi po tem dolga leta nisem srečal. In še takrat, ko sem po nekaj letih naletel nanj, je ravno telefoniral, tako da se nama ni bilo treba pogovarjat.

PROJEKCIJA:

»Pretirana kritičnost do kondicije današnje slovenske dramatike bi bila najbrž odveč, sploh če upoštevam občutek, ki se mi je porodil pred nedavnim: da se po obdobju, ko so gledališča tožila, da manjka primernih slovenskih besedil, zdaj včasih zazdi, kot da manjka ustvarjalcev, ki bi znali nekatera (sploh pa nova) slovenska besedila ustrezno postaviti na oder v vsej njihovi vsebinski večplastnosti in izzivalnosti.«

Gregor Butala, Dnevnik (12. april 2016)

Zvonček.

Kritike

DRAMATIK: V krstni uprizoritvi so spremenili konec, zato je poanta besedila

vsebinsko okrnjena. Predstava kljub temu funkcionira. Kritiki v oceni predstave sesuje sporočilnost besedila, ne da bi besedilo, ki je sicer objavljeno v gledališkem listu, sploh prebral.

DRAMATIK: Ekipo uprizoritve dopiše prizore, kritiki kritizirajo tekst, ne da bi opazil, da kritizirani odlomki sploh niso moji.

DRAMATIK: Kritiki želijo prebrati besedilo, da bi lahko pisal tudi o odnosu uprizoritve do mojega teksta, pa mu gledališče besedila noče poslati.

Zvonček.

DRAMATIK: Pišem.

Še vedno.

Vsemu navkljub.

Pišem.

DRAMATIK: Dram že nekaj časa ne pišem več, samo še romane.

DRAMATIK: Pišem. Popravljam. Mesece in mesece. Leta.

DRAMATIK: Pisanju sem se povsem odpovedal.

DRAMATIK: Pišem.

Iščem službo.

Pišem.

Zvonček.

Konfeti .

To je bilo *Poročilo s fronte*.

Uporabili smo resnične izkušnje enaindvajsetih nagrajevanih in uprizarjenih avtorjev. Primere dobre prakse smo namenoma izpustili.

V Enoti Dramske pisateljice in pisatelji ZDUS si na različne načine prizadevamo pozivati vodstva gledališč, ustvarjalce, teoretike in pedagoge k spodbujanju dramske ustvarjalnosti.

Zavzemamo se za:

- razvoj, uprizarjanje in izdajanje izvirnih slovenskih dramskih besedil,
- zaščito avtorskih pravic in izobraževanje strokovne in splošne javnosti na področju avtorskih pravic,
- ozaveščanje o nujnem dodatnem financiranju prevodov sodobne slovenske

dramatike v tuje jezike in za načrtne promocije v tujini,

- promocijo sodobne slovenske dramatike v splošni javnosti, tudi s pomočjo dodatnih nagrad in razpisov za izvirna dramska besedila,
- spodbujanje raznorodne dramske pisave in različnih uprizoritvenih formatov,
- okrepitev dramaturških oddelkov institucionalnih gledališč s strokovnjaki s področja razvoja dramskih besedil,
- izobraževanja o sodobnih dramskih pisavah in delu z njimi za režiserje in ostale poustvarjalce,
- spodbujanje akademskega diskurza o sodobni (slovenski) dramatiki,
- vključevanje študijskih dramskih besedil študentov AGRFT v redne študijske produkcije.

In to je šele začetek.